

בין שונות לאחדות
הרב מואיז נבון

~ בין ט"ו באב לראש השנה ~

בני יששכר (ר' צבי אלימלך שפירא מדינוב) מאמרי חודש תמוז - אב מאמר ד - בתולה במחול
ואומר לך את הנלעני"ד, דהנה בכ"ה באלול התחלת בריאת העולם [ילקו"ש במדבר תשפ"ב], והתחלת בריאת העולם היה בבחינת תואר "מלכות" בכדי להקרא מלך, כי אין מלך בלא עם, והנה מלכות סוף מעשה במחשבה תחלה, וישראל עלו במחשבה תחלה, (בראשית בשביל ישראל שנקראו ראשית [רש"י בראשית א' א'] אשר המה ימליכוהו והמה יתחתנו ויתחברו למלך הכבוד ע"י התורה שנקראת ראשית). והנה אמרו רז"ל ארבעים יום קודם יצירת הוולד מכריזין ברקיע בת פלוני לפלוני [סוטה ב א], וכדוגמא הלזו ארבעים יום קודם כ"ה אלול [שהוא יום בו נברא העולם] הוא זמן שלפנינו ט"ו באב, ישראל עלו במחשבה להתחתן במלך הכבוד, על כן יום שהותרו שבטים להתחתן זה בזה וגם יום שהותר שבט בנימין להתחתן היה דוקא ביום הזה (כי הזמן גורם מבראשית, הבן), וכמו כן תקנו בכל שנה בנות ישראל יוצאות במחול משחקים ומי שאין לו אשה יפנה לשם ונתהווה החיתון לעורר היחוד הקדוש אשר ישראל עלו במחשבה, ועל ידי עליית מחשבתם כביכול נתהווה בריאת עולם, ויהי רצון שלא יאמר פינו דבר שלא כרצונו.

שער יששכר, דף קס"ו [נינו של רבי צבי אלימלך מדינוב (ה"בני יששכר")]
י"ל טעם למנהגן של ישראל אשר מיום חמשי"ה עש"ר בא"ב והלאה מברכין זל"ז בכתיבה וחתומה טובה כי חמשי"ה עש"ר בא"ב עולה מספר כתיב"ה וחתומ"ה טוב"ה כי אז ההכנה לכתובה וחתומה טובה בר"ה כנ"ל.

תלמוד בבלי מסכת תענית דף לא עמוד א

רבי אליעזר הגדול אומר: מחמשה עשר באב ואילך תשש כוחה של חמה, ולא היו כורתין עצים למערכה, לפי שאינן יבשין. אמר רב מנשיא: וקרו ליה יום תבר מגל. מכאן ואילך, דמוסיף - יוסיף, [רש"י: מכאן ואילך - מחמשה עשר באב ואילך, דמוסיף לילות על הימים לעסוק בתורה - יוסיף חיים על חיין] ודלא מוסיף - (יאסף) + מסורת הש"ס: יסיף+. (תני רב יוסף): מאי יאסף? אמר רב יוסף: תקבריה אימיה [תקבור אותו אמו. רש"י: ימות בלא עתו].

~ ואהבת לרעך כמוך ~

תלמוד ירושלמי (וילנא) מסכת נדרים פרק ט הלכה ד
ואהבת לרעך כמוך. רבי עקיבא אומר זהו כלל גדול בתורה.

רב יהודה אשלג ("אהבת ה' ואהבת הבריות"):
ואם אנו אומרים "כלל גדול בתורה", הרי הבנתו: אשר כל המקראות ותרי"ב המצוות, המה הם סיכום הפרטים המתיחסים לפסוק של: "ואהבת לרעך כמוך".

רמב"ן, ויק' יט: יז:

וטעם "ואהבת לרעך כמוך" – ... לא יקבל לב האדם שיאהב את חברו כאהבתו את נפשו, ...

רשב"ם - ואהבת לרעך כמוך - אם רעך, אם טוב [הוא], אבל אם הוא רשע כדכת' יראת
י"י שנאת רע:

ראב"ע - ד"ה ואהבת לרעך: על דעת רבים שהלמ"ד נוסף כלמ"ד "לאבנר", ועל דעתי שהוא כמשמעו, שיאהב הטוב לחברו כמו לנפשו.

... אלא, צייתה התורה שיאהב חברו בכל ענין, כאשר יאהב את נפשו, בכל הטוב; ויתכן בעבור שלא אמר "ואהבת את רעך כמוך" והשוה אותם במלת "לרעך", וכן (פסוק ל"ד) "ואהבת לו כמוך" דבר שיהיה פירושו להשוות אהבת שניהם בדעתו, כי פעמים שיאהב אדם את רעהו בדברים ידועים, להטיבו בעושר ולא בחכמה וכיוצא בזה; ואם יהיה אוהבו בכל, יחפוץ שיזכה רעהו האהוב לו בעושר וכבוד ונכסים ובדעת וחכמה ולא שישוה אליו, אבל יהיה חפץ בלבו לעולם שיהיה הוא יותר ממנו בכל טובה; ויצוה הכתוב שלא תהיה פחיתות הקנאה בזולת בלבו אבל יאהב ברבות הטובה לחברו, כאשר אדם עושה לנפשו, ולא יתן שיעורין באהבה, ועל כן אמר ביונתן, "כי אהבת נפשו אהבו", בעבור שהסיר מידת הקנאה מלבו ואמר "כי אתה תמלוד על ישראל".

~ העת החדשה ~

ר' דוד צבי הופמן, (1843-1921) (בפירושו לויקרא עמוד ל"ו):
"ואהבת ל... הוראתו הוא ודאי בהבדל מן "ואהבת את" אהבה המובעת במעשים של חסד. ביחס לה נאמר: "ואהבת את ה' אלוקיך". מפני שכל אחד מוכשר לאהוב את ה' בכל לבו, דרוש רק "לדעת" אותו. אבל אין אדם יכול לאהוב כל אדם כנפשו, גם אותו שלא מצא חן בעיניו, אבל עשיית חסד חובה היא ואפשרית ביחס לכל אדם, ולכן מתרגם הלל (וכן תרגום יונתן) את פסוקו: "מה דעלך סני לחברך לא תעבד". נקודת הכובד בפרושו של הלל היא במלת "תעבד" – ולא בהפיכת החיוב לשלילה...

רש"ר הירש (1808-1888) ויקרא פרשת קדושים פרק יט פסוק יח
... אין היא [המצוה] מושתתת על אחת מתכונותיו [של רעד]; אלא טעמה: "אני ה'" [שמסיים הפסוק: וְאֶהְבֶּתָּ לְרֵעֶךָ כְּמוֹדְ אֲנִי יְקֻק]; בשם ה' היא מוטלת עלינו ביחס לכל הבריות; שהרי הוא שקבע את יעוד כולם להיות "ריעים" זה לזה.

Yeshayahu Leibovitz (1903-1994)

"You shall love your neighbor as yourself" is the great rule in the Torah not because it is a precept transcending the formalism of law and above the Mitzvoth but precisely because it appears as one of the 613 Mitzvoth. As a guide rule, "You shall love your neighbor as yourself" is not specific to Judaism. Similar precepts were laid down in writing by thinkers who were not influenced by Judaism and were not even acquainted with it, by the wise men of China, India, and Greece. Moreover, "You shall love your neighbor as yourself" does not, as such, occur in the Torah. The reading is: "You shall love your neighbor as yourself, I am God." The duty of love toward one's neighbor is not a corollary of man's position as such but of his position before God. "You shall love your neighbor as yourself" without the continuation "I am God" is the great rule of the atheist Kant. The novelty and grandeur of this rule in the Torah consists in the framework within which the Torah places it. That context includes Mitzvoth as various as those occurring in the Ten Commandments, laws concerned with sacrificial rites, others regarding property rights or rights of a worker to prompt payment of his wages, prohibition of interbreeding species of animals and plants, and so on, all within the span of twenty verses (Lev 15). "You shall love your neighbor as yourself" ceases thereby to be mere good counsel, a noble aspiration or sublime ideal. It becomes clothed in the reality of law, something one is compelled to take seriously as one must take police ordinances seriously. There is nothing deprecatory about this simile.

ר' משה בן-מנחם (בתוך "הבאור" - מוזס מנדלסון 1729-1786)
וציוה "ואהבת לרעך כמוך": בכל מידות ודרכי האהבה שאתה אוהב את עצמך, במידות ודרכים, ההם תאהב את אחיך, ואין הכתוב מדבר בכמות האהבה, כי אם באיכותה. וכדי להבין זה נקדים, שיש במדות הנפש איך וכמה, כגון האהבה: כי יתכן שיאהב האדם גם דבר שאין בו רוח חיים, ואולם אין איכות באהבה שוה; לא יאהב אדם את בהמתו כאשר יאהב את בנו, ולא את הפציון כאשר יאהב את אשתו, אף לא יאהב את כספו וזהבו כאשר יאהב את גפנו ותאנתו. ואף בדברים הדומים לענין איכות אהבה, יש הבדל בכמה, שהוא החוזק והחולשה. ויש שיאהב את בנו הקטן יותר מן הגדול, או יאהב סוסיו יותר מחמורו; ובכל מקום שאי אפשר להטיב לשני הדברים הנאהבים, יקדם הנאהב ביותר, וזהו היתרון בכמות ובמעלת האהבה. מעתה, מצות ה', שנאהב את רענו בכל דרכי האהבה אשר בהם נאהב את עצמנו, שהיא האהבה היותר נשגבה באיכות, ובכל מקום שלא תתנגד אהבת זולתנו לאהבת עצמנו על צד הצדק, מחוייבים אנו לעשות לזולתנו מה שהיינו עושים לטובתנו. ואולם כל זה לא ירחיק ההבדל בחוזק וחולשה, ואם כפי משפט הצדק לא נוכל להטיב לזולתנו מבלעדי שנויק לעצמנו נזק בלתי ראוי, יתכן שתקדם אהבת עצמנו...

• **כמוך:** כבן אדם ולא אובייקט

נחמה ליבוביץ, פרשת קדושים

This explanation [of Mendelssohn] receives further support from another context ...

ויקרא יט (לד) פְּאָרַח מִמֶּם יְהִי לָכֶם הַגֵּר הַגֵּר אֲתֶכֶם וְאֶהְבֶּתָּ לוֹ כְּמוֹךָ כִּי גֵרִים הָיִיתֶם פְּאָרַח מִצְרַיִם אֲנִי יְקֻק אֱלֹהֵיכֶם:

Were we to take the phrase "as thyself" as indicting the extent and intensity of the love we should show, the end of the verse bears no relation to the context. The fact that we were strangers in the Egypt adds no extra motivation to warrant displaying more love to the stranger. But if we take, "as thyself" to imply, as one who is like yourself, who stands in need of your help, then the succending clause is quite plain. You once shared his predicament and therefore know quite well what it feels like to be discriminated against and to be helpless, when you were stranger in the land of Egypt. Love thy neighbor, then, who is a human being, just like yourself.

בובר (בהקדמתו לאוסף מאמרי הרמן כהן על "רעד", בגרמנית, ברלין 1935): 1878-1965
ואהבת לרעד כמוך: תפנה אליו באהבה, כאל אח הזקוק לאהבה כמוני, כפי שאני זקוק לאהבה אלי. תפנה אליו באהבה, במעשי אהבה, אל רעד – אדם כמוך, כי יודע אתה נפש אדם ויודע אתה צמאון נפשו לאהבה, כי אדם אתה, וסובל אתה, גם אתה, סבלו של כל אדם.

• **כמוך**: כבן אדם שצמא לאהבה

ספורנו (יט: ט) - ואהבת לרעד כמוך – אהב בעד רעד מה שהיית אוהב בעדך, אם היית מגיע למקומו.

לוינס (1906-1995) - לפי פרופ' חנוך בן פזי [סיכום לא רישמי של שיעורו]

לעמנואל לוינס המונח הוא "האחר" והאחריות כלפיו. לא מקומו של "האני" אלא מקומו של "האחר". לוינס מחולל מהפכה מוסרית מחשבתית. לא מה זה מועיל לעולם, לא מה זה מקדם את העולם, לא מה זה טוב לי ונחמד לי, אלא שאלות של מוסר. בעולם הפילוי האדם מתואר הרבה כמי שנפל למציאות ושואל עצמו באיזה עולם הוא חי. נקי' המוצא היא "האני". (אני חושב משמע אני קיים - דקארט). אבל כשהאדם נולד, האחר היה פה לפניו. מחשבה זו לא הובאה בחשבון כראוי בפילוסופיה. האחר היה לפני, והאחר יהיה אחרי, ויש לו תפיסה של עצמו. בד"כ כשאנחנו פוגשים משהו חדש אנחנו נזהה את זה לפי דברים דומים מהמציאות שכבר יש לנו. בעיה אחת - במפגש עם האחר הלא מוכר, אני אבין אותו ממני. אבל זה לא נכון. האחר לא מוכן להיות מושא של התודעה שלי. לא מוכן להיות אובייקט של התפיסה שלי. ללוינס האחר נמלט מהאחיזה של התודעה שלי. ובאמת כשאנחנו מבינים אנחנו אומרים "תפסתי". זה הרבה פעמים בא מתוך מקום של אמפתיה, אבל גם יש בזה משהו אלים, אתה לוקח את החוויה אליך. לא נותן מקום לאחר. מצד שני אמפטיה הרבה פעמים מנחמת מאד. צריך אולי להבדיל בין לתת פשר לדבר, לבין לבטל, ולכסות את השונות. אצל לוינס במרכז נשמע התלמוד. התלמוד נמנע מהכללות. תמיד כתוב לנו מי אמר מה. עד כדי גיחוך לפעמים הנסיון להביא את הדברים ממש בשם אומרים גם אם לא ברור מי. לפי לוינס זה לא מגוחך אלא נסיון ממש להימנע מהכללות. ה"אוקימתא" - למשל - כלל גדול אמרו בשבת זה אמור להיות ממש כללי. אבל בתלמוד תמיד יעמידו את הכלל הגדול על איזה מקרה מאד פרטי מאד קצה. אם יאמר במשנה "הכל עושים כך וכך" בגמרא - מיד ישאל - למעט מי? בעיניים הלוינסיות השפה התלמודית היא שפה שהעולם צריך. שנמנעת מהכללות. כי אין שני מקרים דומים, אין שני אחרים דומים.

• **כמוך**: כבן אדם הצמא לאהבה באופן מיוחד במינו

~ 12 שבטים ~

בראשית פרק מט - (א) וַיִּקְרָא יַעֲקֹב אֶל בְּנָיו וַיֹּאמֶר הֲאִסְפוּ וְאֶגִּידָה לָכֶם אֵת אֲשֶׁר יִקְרָא אֶתְכֶם בְּאַחֲרֵית הַיָּמִים: ... (כח) כָּל אֵלֶּה שְׁבֵטֵי יִשְׂרָאֵל שָׁנִים עָשׂוּ וְזֹאת אֲשֶׁר דָּבַר לָהֶם אַבְיָהֶם וַיְבָרֵךְ אוֹתָם אִישׁ אֲשֶׁר כְּבָרְכָתוּ בְּרֵךְ אֹתָם:

דברים פרק לג פסוק ה - וַיְהִי בִישְׂרוֹן מִלֶּדֶד בְּהַתְּאַסֵּף רְאִשֵׁי עַם יִחַד שְׁבֵטֵי יִשְׂרָאֵל:

בכור שור דברים פרק לג פסוק ה

... כשנאספו - יחד שבטי - ישראל [קבלו] ברכה כל אחד ואחד בפני עצמו, כי הם עמו ונחלתו של הקדוש ברוך הוא, וקבלו תורתו ומלכותו עליהם.

רש"י דברים פרשת וזאת הברכה פרק לג פסוק ה

דבר אחר בהתאסף: בהתאספם יחד באגודה אחת ושלוש ביניהם הוא [ה'] מלכם, ולא כשיש מחלוקת ביניהם:

MAN: We are 12 tribes, we are all distinct OTHERS- indeed we were created B'tzelem Elokim – just as God is completely distinct and OTHER so to is each of us. But that does not mean we cannot unite. Indeed, we MUST UNITE for the blessings to apply. We are stronger in our diversity (shonut) than if we were all the same. We need to appreciate all the contributions of each tribe, of each individual. In our diversity, in the varying talents and abilities of each of the 12 tribes, we can accomplish much more than if we were all the same. It is good that there are Ashkenazim, it is good that there are Sefaradim, it is good that there are Russians, and French, and Yemenites and Americans... So in this season of love leading up to Rosh Hashana, I suggest that we all try just a little bit harder to think of the OTHER and appreciate him for who he is, for how his difference actually makes Am Yisrael stronger. And perhaps with this bit of extra love, we can rebuild the Mikdash, BBY.

כתיבה וחתימה טובה